

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Ронжес Олена Євгеніївна, 1976 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2020 році Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за спеціальністю 053 «Психологія», виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Психологія».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків, № 0114-1/242 від 16 травня 2025 р., у складі:

**Голови разової
спеціалізованої вченої
ради -**

Віктора ПЛОХІХ, доктора психологічних наук (спеціальність 19.00.01 – загальна психологія, історія психології), професора, професора кафедри загальної психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Рецензентів

Павла СЕВОСТ'ЯНОВА, кандидата психологічних наук (спеціальність 19.00.01 – загальна психологія, історія психології), доцента кафедри прикладної психології факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Наталії НАЛИВАЙКО, кандидата педагогічних наук (спеціальність 13.00.09 – теорія навчання), доцента кафедри педагогіки факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Офіційних опонентів

Наталії ВИННИЦЬКОЇ, кандидата педагогічних наук (спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти), доцента кафедри фундаментальних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Любові НАЙДЬОНОВОЇ, доктора психологічних наук (спеціальність 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи), заступника директора з наукової роботи Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України

на засіданні 18 липня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 053 «Психологія» Ронжес Олені Євгеніївні на підставі публічного захисту дисертації «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифровізації» за спеціальністю 053 «Психологія».

Дисертацію виконано на кафедрі прикладної психології факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Міністерства освіти і науки України, м. Харків.

Наукові керівники:

Ірина КРЯЖ, доктор психологічних наук, доцент, професор ЗВО кафедри прикладної психології факультету психології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Віль Бакіров, доктор соціологічних наук, академік Національної академії наук України, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, професор ЗВО кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій факультету соціології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису українською мовою, що повністю відповідає вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та містить нові науково-обґрунтовані результати, а саме: вперше визначено латентні профілі психофізіологічних та психологічних особливостей адаптації до нового цифрового середовища й надано опис таких типів індивідуальної адаптації до цифрових середовищ: адаптивні новачки, збалансовані адаптери, вразливі під тиском, адаптивні лідери. Визначено роль цифрової компетентності як медіатора між інтолерантністю до невизначеності та психофізіологічними показниками адаптації до цифрових середовищ. Запропоновано категоріальний підхід до розвитку навичок роботи в різних цифрових середовищах. Виявлено фоновий страх втрати суб'єктності людини в цифровому просторі у людей, народжених в період до поширення цифрових технологій. Водночас визначено розбіжності в протіканні адаптації до цифровізації в умовах повномасштабної війни між поколіннями народжених до та після поширення цифрових технологій. Поглиблено розуміння впливу різких соціальних змін на адаптацію до цифровізації; ролі загальної самоефективності як предиктора послаблення когнітивного стресу у новому цифровому середовищі; співвідношення теоретичних конструктів загальної самоефективності, комп'ютерної самоефективності та цифрової компетентності; ролі обмеження часу і новизни цифрового середовища як стресогенних чинників при виконанні завдань в цифровому просторі, а також амбівалентного ставлення до цифрових технологій

та штучного інтелекту. Отримали подальшого розвитку концепція цифрових поколінь; розуміння значення цифрової компетентності людини для її успішної взаємодії з цифровими середовищами; аналіз досвіду цифровізації для визначення особливостей сприйняття цифрових середовищ та формування успішних адаптаційних стратегій; а також розбіжності в індивідуальній адаптації до цифровізації між народженими до 1993 року і після.

Здобувачка має 28 наукових публікацій, з них 9 статей опубліковано у фахових виданнях України з психології (6 одноосібно та 3 у співавторстві), а також 19 тез – у матеріалах науково-практичних конференцій. Усі статті відповідають темі дисертації згідно з отриманими науковими результатами відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків. Статті опубліковані не більше однієї в одному випуску (номері) наукового видання:

1. Ронжес, О. (2021). Визначення рівня цифрової компетентності як необхідної навички за умов переходу до цифрової держави. Проблеми політичної психології, 24, 313–329. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-vol24-year2021-83>

2. Nalyvaiko, O., & Ronzhes, O. (2021). Creativity in digital environment. possibilities of application in the educational space. Open Educational E-Environment of Modern University, (11), 106–120. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.119>

3. Ронжес, О. (2022). Підвищення ефективності навчання за допомогою нейрокомп'ютерного інтерфейсу. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Психологія». 2022. Вип. 72. С. 44–51. DOI: <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2022-72-05>

4. Ronzhes, O. (2022). The role of digital technologies in the adaptation of citizens of Ukraine to military aggression by the Russian Federation. Scientific Studios on Social and Political Psychology, (50(53)). DOI: [https://doi.org/10.33120/sssppj.vi50\(53\).598](https://doi.org/10.33120/sssppj.vi50(53).598)

5. Ronzhes, O. (2023). Digital applications as tools for psychological adaptation of citizens to changes. Scientific Studios on Social and Political Psychology, 52(55), 34–46. DOI: <https://doi.org/10.61727/sssppj/2.2023.34>

6. Nalyvaiko, O., & Ronzhes, O. (2023). Creation of webquests for cultural education and refugee integration in Germany: On the example of cologne. Educational Challenges, 28(2), 115–127. DOI: <https://doi.org/10.34142/2709-7986.2023.28.2.08>

7. Ронжес, О. (2024). Трансформація цифрової поведінки українців в умовах військового нападу. Перспективи та інновації науки, (11(45)). [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11\(45\)-1583-1596](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11(45)-1583-1596)

8. Ронжес, О. (2024) Психологічні особливості використання відеолекцій як додаткових матеріалів у дигіталізованому процесі. Наукові записки кафедри педагогіки, 55, 45-59. DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2024-55-05>

9. Ронжес, О., Кряж І. (2025). Латентні профілі показників адаптації людини до нових цифрових середовищ. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-7-10-03>

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Павло СЕВОСТ'ЯНОВ, кандидат психологічних наук (спеціальність 19.00.01 – загальна психологія, історія психології), доцент кафедри прикладної психології факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. В ході онлайн-опитування «Інтернет і карантин» дисертанткою використовуються два послідовні, зв'язані один з одним пункти, що вимагають відповідей, які ґрунтуються на різних типах шкал, діапазон яких має істотну розбіжність. Так, п. 3 («Мій екранний час: під час карантину я проводжу в день в інтернеті приблизно годин:») передбачає отримання значень у шкалі відношень, в той час як п. 4 («До карантину було:») передбачає лише три варіанти відповіді («більш; менш; стільки ж») з віднесенням до рангової шкали, при тому, що запропоновані альтернативи дозволяють лише констатувати факт наявності/відсутності змін у певний бік, в той час як масштаб цих змін лишається поза увагою. Робота виграла б, якби п. 4, лишаючись побудованим на ранговій шкалі, враховував також суб'єктивне відчуття міри змін, у порівнянні з докарантинним періодом, – оскільки при такому підході з'явилася би додаткова можливість оцінювати сприйняття вагомості впливу вимушеної цифровізації на учасників дослідження (наприклад: «Оцініть, наскільки відмінним був Ваш екранний час до карантинних обмежень. Користуйтеся шкалою від -3 до +3, де -3 – багаторазово меншим; -2 – відчутно меншим; -1 – трохи меншим; 0 – таким самим і т.д.»).
2. При формулюванні пунктів опитувальника «Інтернет і карантин» порушено психометричний принцип завершеності основи. Наприклад, дисертанткою формулюється «Найбільше часу займає, коли я:...» замість, наприклад, «Яка діяльність вимагає мого найдовшого перебування в Інтернеті?». Завершена основа мала зробити процес опитування комфортнішим для учасників, – отже, підвищити валідність отримуваних результатів.
3. Робота виграла б, якби в ході якісного аналізу відповідей учасників дослідження було наведено конкретизовані за рахунок статистичного узагальнення дані. Так, у тексті зустрічаються такі формулювання, як: «Багато респондентів зазначили, що інтернет – це...», «Чимало респондентів вказали на негативний бік інтернету...», «Деякі респонденти прямо зазначали, що інтернет має...». Уточнення частки респондентів, які давали певну відповідь, дозволило би сприймати наведену інформацію більш об'єктивно.
4. В роботі зустрічаються незначні стилістичні та лексичні помилки. Наприклад, на с. 3 викладено: «Другий етап включав онлайн-опитування для аналізу змін в цифровій поведінці українців та визначення особливостей соціальної та психологічної адаптації до цифрових технологій під час військовий напад».

Наталія НАЛИВАЙКО, кандидат педагогічних наук (спеціальність 13.00.09 –

теорія навчання), доцент кафедри педагогіки факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У деяких розділах спостерігається надмірна деталізація опису методик, що ускладнює сприйняття основних результатів. Робота виграла б від стилістичного редагування, особливо в підрозділах 3.4.3.1–3.4.3.4.
2. В окремих фрагментах дисертаційного дослідження варто уникати надмірної емоційності формулювань щодо «страху», «тривожності» та інших суб'єктивних реакцій без відповідного кількісного підкріплення.
3. У висновках дисертації варто було б чіткіше співвіднести сформульовані результати з кожною із поставлених гіпотез.

Наталія ВИННИЦЬКА, кандидат педагогічних наук (спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти), доцент кафедри фундаментальних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У підрозділі 1.1 авторка наводить визначення базових понять дослідження. Вважаємо, що чіткого визначення потребує також поняття «інтолерантність до невизначеності» з позиції українського психологічного лексикону.
2. У вибірці значно переважають жінки (понад 70%). Така структура може впливати на результати. У дисертації це зазначено, але детально не проаналізовано як можливе обмеження репрезентативності.
3. Позитивно оцінюючи запропоновані авторкою шляхи практичного застосування результатів дослідження, вважаємо, що варто було їх охарактеризувати детальніше, зосередивши увагу на сценаріях впровадження, конкретизації змісту тощо.
4. У роботі слушно зазначено, що цифрова адаптація загострилася через пандемію COVID-19 та повномасштабну війну. Водночас бракує глибшого аналізу соціального контексту українських реалій – впливу цифрової ізоляції внутрішньо переміщених осіб, перебоїв зв'язку тощо.

Любовь НАЙДЬОНОВА, доктор психологічних наук (спеціальність 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи), член-кореспондент НАПН України, заступник директора з наукової роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Психологічна адаптація до цифровізації у робочому визначенні, запропонованому здобувачкою, операціоналізується до відчуття комфорту при виконанні певних завдань. Це дійсно важливо вводити суб'єктивний вимір, а комфортні стани є одним із таких показників адаптованості. Проте чи дійсно адаптованість полягає лише в зменшенні стресових навантажень, в тому, щоб не виникав стрес? Чи не зменшується при цьому вага об'єктивних показників продуктивності як мірила адаптованості? Таких показників –

- швидкості виконання, вольового напруження, правильності виконання. Тобто, людина може мати стресові реакції, але при цьому ефективно досягати мети в ЦС і потім швидко відновлюватися після стресу.
2. До якого типу із виявлених здобувачкою буде відноситися така людина, яка має технострес, але справляється з ним, тобто є резильєнтною до такого стресу?
 3. Чи при ототожненні адаптованості з комфортом ми не втрачаємо в мотивації розвитку і досягнень, адже така мотивація потребує когнітивного навантаження.
 4. В роботі досить коротко дано пояснення механізму, за допомогою якого показники ЕЕГ, виміряні за допомогою транскраніального неінвазивного мозкового нейрокомп'ютерного інтерфейсу (НКИ), дають змогу зафіксувати рівень когнітивного навантаження, який відчуває досліджуваний. Чи звіт Kaushik і колег, на який посилається здобувачка, є єдиним джерелом доведення валідності інтерпретації психофізіологічних показників та їх психологічних еквівалентів?
 5. Надзвичайно цікавими є емпіричні дані стосовно динаміки реагування людьми різного віку на соціальні стресові події в показниках цифрової поведінки. Старше покоління має більше проблем і адаптується до змін у цифровому ландшафті, де витрачений час конвертується в підвищену самооцінку стосовно власної цифрової компетентності. Чому на думку здобувачки не виявлено такого зв'язку серед молоді. Чи значить це, що в молоді вже немає проблеми адаптації? За рахунок чого, якщо не часу, досягає молодь підвищення самооцінки ЦК?
 6. Пов'язано з попередніми тезами щодо поколінь також методологічне питання. Чому було обрано для якісного етапу дослідження методом глибинних інтерв'ю саме старше покоління, а не молодь також? Як саме формувалась вибірка для цього етапу дослідження – серед тих, хто брав участь у попередніх етапах? Як відбувався рекрутинг учасників досліджень?
 7. Чому здобувачка називає старше покоління цифровими емігрантами, а не імігрантами? Адже логіка міграції в тому, що всі покоління мігрують в цифру (ім-), а не від цифри (ем-). Чи інші розподіли поколінь знайшли якісь підтвердження в емпіричних дослідженнях, чи мали якісь значущі відмінності?
 8. Модель медіації ЦК було представлено лише для виявлення зв'язку між інтолерантністю і психофізіологічними показниками. Проте гіпотеза передбачала і аналіз інших потенційних предикторів. Чи означає це, що гіпотеза про роль самоефективності як чинника адаптації до цифровізації остаточно не підтвердилася?

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – 0 членів ради,

«Утримались» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Ронжес Олені Євгеніївні ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Відеозапис трансляції захисту додається.

**Голова разової спеціалізованої
вченої ради
доктор психологічних наук,
професор**

Віктор ПЛОХІХ